<u>અસ્વીકરણ:</u>સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

અહેવાલપાત્ર

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

ક્રિમિનલ અપીલેટ જ્યુરિસડીક્શન

ફોજદારી અરજી No.1466/2023

[@ સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન (સી. આર. એલ.) NO.11377/2022]

સંજય દુબે . એપેલેન્ટ

વિરુદ્ધ

મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય

.....પ્રતિવાદીઓ

આર 1:મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય

R2:પીડિત એ વાયા પોલીસ સ્ટેશન સ્લિમનાબાદ

ચુકાદો

અહેસાનુદ્દીન અમાનુલ્લાહ, જસ્ટિસ.

પક્ષકારો ના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલો/વકીલોને સાંભળ્યા.

2. પરવાનગી આપવામાં આવી છે.

3. વર્તમાન અપીલ એમ. સી. આર. સી. નંબર ૪૩૯૯૮/૨૦૨૨માં જબલપુર ખાતેની મધ્ય પ્રદેશ હાઈકોર્ટની વિદ્વાન સિંગલ બેન્ચ (કે જેને હવે પછી આ ચુકાદામાં "હાઈકોર્ટ"તરીકે ઓળખવામાં આવશે) દ્વારા આપવામાં આવેલા તા.

૨૧/૦૯/૨૦૨૨ ના રોજ (કે જેને હવે પછી આ ચુકાદામાં " પડકારેલ ચુકાદો"તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ના ચુકાદા અને આદેશ સામે દાખલ કરવામાં આવી છે, જેમાં અપીલકર્તા સામે ફરજની અવગણના માટે દોષિત હોવાનું તારણ, જોકે પ્રથમ દૃષ્ટિએ, નોંધવામાં આવ્યું છે.વધુમાં, વિવાદિત ચુકાદામાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે અપીલકર્તા પોલીસ વિભાગમાં કોઇ મહત્વપૂર્ણ જવાબદારી સોંપવા માટે યોગ્ય નથી અને કોઈપણ જવાબદાર હોદ્દો સંભાળવા માટે અયોગ્ય છે.વધુમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે પોલીસ અધિક્ષક, કટનીએ પહેલેથી જ અપીલકર્તાને લાઇન–એટેચ કર્યો હતો અને મોટો દંડ લાદવા માટે તપાસ શરૂ કરી રહ્યા હતા, જેના માટે તેઓ અધિક પોલીસ અધિક્ષક દ્વારા પ્રારંભિક તપાસ હાથ ધરાવશે અને તે અંગે નો અહેવાલ તે મોટો દંડ લાદવા માટે શિસ્ત અધિકારીને મોકલશે.

4. પડકારેલ ચુકાદામાં ફરજમાં બેદરકારી, આજ્ઞાભંગ અને હાઈકોર્ટની કાર્યવાહીમાં અનુચિત વિક્ષેપ પેદા કરવા બદલ અપીલકર્તા સામે યોગ્ય કાર્યવાહી કરવા માટે જારી કરાયેલ 'નિર્દેશ'પણ નોંધવામાં આવ્યો છે.

કેસના તથ્યો

5. અપીલકર્તા સ્લીમાનાબાદ પોલીસ સ્ટેશન, કટનીના ઇન્સ્પેક્ટર હતા, જ્યાં આરોપી સામે ભારતીય દંડ સંહિતા, 1860 ની કલમ 376 અને 506 (કે જેને હવે પછી આ ચુકાદામાં "આઇ. પી. સી". તરીકે ઓળખવામાં આવશે), જાતીય ગુનાઓથી બાળકોના સંરક્ષણ અધિનિયમ, 2012 ની કલમ 3 અને 4 (કે જેને હવે પછી આ ચુકાદામાં " પોસ્કો અધિનિયમ"તરીકે ઓળખવામાં આવશે), અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ (અત્યાચાર નિવારણ)અધિનિયમ, 1989 ની કલમ 3 (1) (ડબલ્યુ) (2) અને 3 (2) (વી) હેઠળ એફ. આઇ. આર. નોંધવામાં આવી હતી.ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરી રિપોર્ટ(કે જેને હવે પછી આ ચુકાદામાં "એફએસએલ રિપોર્ટ"તરીકે ઓળખવામાં આવશે) 25.10.2021 પર પોલીસ અધિક્ષક, કટનીની કચેરીને મોકલવામાં આવ્યો હતો.એફએસએલ રિપોર્ટ અપીલકર્તાને એ નોંધ સાથે મોકલવામાં આવ્યો હતો કે માર્ગદર્શિકા અનુસાર ડીએનએ તપાસ હાથ ધરવામાં આવે.જોકે, ડીએનએ તપાસ હાથ ધરવામાં આવી ન હતી.આ દરમિયાન આરોપીઓએ હાઈકોર્ટ સમક્ષ જામીન માટે 2022 ની એમ. સી. આર. સી. નંબર ૪૩૯૯૮/૨૦૨૨દાખલ કરી હતી.

6. કાર્યવાહી દરમિયાન, ઉચ્ચ અદાલતે કેસ–ડાયરી મંગાવી હતી, પરંતુ એફએસએલ અહેવાલ તેની સાથે સામેલ કરવામાં આવ્યો ન હતો.આને કારણે ઉચ્ચ અદાલતે કટનીના પોલીસ અધિક્ષક અને જબલપુરની પ્રાદેશિક ફોરેન્સિક

વિજ્ઞાન પ્રયોગશાળાના પ્રભારીની વ્યક્તિગત હાજરીની માંગ કરી હતી.21.09.2022 ના રોજ , ઉપરોક્ત બંને અધિકારીનાઓ હાઈકોર્ટ સમક્ષ હાજર થયા હતા અને જાણ કરી હતી કે એફએસએલ રિપોર્ટ 25.10.2021 પર પોલીસ અધિક્ષક, કટનીની કચેરીને મોકલવામાં આવ્યો હતો.પોલીસ અધિક્ષક, કટનીએ જણાવ્યું હતું કે એફ. એસ. એલ. અહેવાલ અપીલકર્તાને તારીખ 27.10.2021 ના પત્ર સાથે મોકલવામાં આવ્યો હતો, જેમાં નોંધ હતી કે માર્ગદર્શિકા અનુસાર ડીએનએ તપાસ હાથ ધરવામાં આવે.જો કે, તે જ કરવામાં આવ્યું ન હતું, કારણ કે અપીલકર્તાએ એવું વલણ અપનાવ્યું હતું કે સંબંધિત મહિલા સબ–ઇન્સ્પેક્ટર એફએસએલ રિપોર્ટ તેઓની જાણમાં લાવ્યા ન હતા.

7. રાજ્યના વિદ્વાન સરકારી વકીલે હાઈકોર્ટ સમક્ષ જણાવ્યું હતું કે કેસ–ડાયરી વિદ્વાન મહાધિવક્તાની કચેરીમાં 13.09.2022 પર મળેલ હતી, પરંતુ એફએસએલ અહેવાલ તેની સાથે સામેલ કરવામાં આવ્યો ન હતો. કે જેને આધારે ઉચ્ચ અદાલત ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ પડકારેલ ચુકાદો પસાર કરવા માટે પ્રેરિત થઇ.

અપીલકર્તા દ્વારા રજૂઆતોઃ

8. અપીલકર્તાના જાણીતા વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે આરોપીએ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, 1973 (કે જેને હવે પછી આ ચુકાદામાં "કોડ"તરીકે ઓળખવામાં આવશે)ની કલમ 439 હેઠળ એમ. સી. આર. સી. નંબર ૪૩૯૯૮/૨૦૨૨ દાખલ કરી હતી, જે ફક્ત કસ્ટડીમાં રહેલા આરોપીને જામીન આપવા સાથે સંબંધિત છે.આમ, પગલાં લેવાનો અને વિભાગીય તપાસ હાથ ધરવાનો નિર્દેશ તેમજ અપીલકર્તા સામેના તારણોનું રેકોર્ડિંગ પણ ટકી શકતું નથી.તેમની દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલે સંગીતાબેન શૈલેશભાઇ દાંત વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય, (2019) 14 એસ. સી. સી. 522 અને રાજ્યનું પ્રતિનિધિત્વ પોલીસ નિરીક્ષક વિરુદ્ધ એમ. મુરુગેસન, (2020) 15 એસ. સી. સી. 251 કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને તેના પર આધાર રાખ્યો હતો.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જામીન માટેની અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે હેતુ ગમે તેટલો પ્રશંસનીય હોય, કોર્ટ અન્ય કોઇ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશી શકતી નથી.

સામાવાળા રાજ્યની રજૂઆતોઃ

9. તેનાથી વિપરીત, રાજ્યના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તાએ સ્પષ્ટપણે, એક મહત્વપૂર્ણ બાબતમાં અવજ્ઞા, અક્ષમતા અને ફરજની અવગણના દર્શાવી હતી અને આમ, કોઈપણ રીતે, તેમની સામે કરવામાં

આવેલ કાર્યવાહી માટે તેઓ ખુદ જવાબદાર છે.એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સંબંધિત વિભાગીય સમિતિએ પણ તપાસ હાથ ધરી હતી જેમાં અપીલકર્તા અને અન્ય કેટલાક અધિકારીઓ દસ્તાવેજી પુરાવાઓ ને છુપાવા ઉપરાંત કેસ–ડાયરી સાથે એફએસએલ રિપોર્ટ પ્રદાન કરવામાં તેમની ફરજો નિભાવવામાં બેદરકારી દાખવતા જોવા મળ્યા હતા.વિદ્વાન વકીલે ઉમેર્યું હતું કે તા. ૨૩/૧૧/૨૦૨૨ ના આદેશ દ્વારા મંજૂર કરાયેલ અપીલકર્તા સામેની વિભાગીય કાર્યવાહીના વચગાળાના સ્ટેને કારણે, આ બાબતને તેના તાર્કિક અંત સુધી લઇ જઇ શકાતી નથી.

વિશ્લેષણ, કારણ અને નિર્ણયઃ

10. આ બાબતને અમારી ચિંતા અને વિચારશીલ વિચારણાને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલકર્તાનો એક મુદ્દો હોઇ શકે છે કે, સખત અર્થમાં, સંહિતાની કલમ 439 હેઠળની અરજીમાં,સંબંધિત અદાલતે ચોક્કસ મુદ્દાને ધ્યાનમાં લેવાથી આગળ વધવું જોઈએ નહીં, એટલે કે કસ્ટડીમાં આરોપીઓને જામીન આપવા કે જામીન નામંજૂર કરવા, તે બાબત દૃષ્ટિથી દૂર કરી શકાતી નથી કે અહીં સંબંધિત અદાલત 'સત્ર અદાલત'ન હતી, પરંતુ ભારતના બંધારણની કલમ 214 હેઠળ સ્થાપિત મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યની ઉચ્ચ અદાલત હતી (કે જેને હવે પછી આ ચુકાદામાં 'બંધારણ'તરીકે ઓળખવામાં આવશે).

11. આ એકમાત્ર હકીકત, અહીં પછી વિસ્તૃત કારણોસર, આપણને પડકારાયેલ ચુકાદામાં દખલ કરવાનો ઈનકાર કરવા તરફ દોરી જાય છે, પરંતુ વિવિધ કારણોસર.અમારે એમ કહેવામાં કોઈ ખચકાટ નથી કે જો સત્ર અદાલત દ્વારા પડકારાયેલ ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હોત, તો અમારી સમક્ષ જે પરિબળો પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હોત તે તદ્દન અલગ હોત.

12. તેમાં થોડું વિષયાંતર જરૂરી છે.ઉચ્ચ અદાલત એક બંધારણીય અદાલત છે, જે સત્તાઓનો વિશાળ ભંડાર ધરાવે છે.ઉચ્ચ અદાલત પાસે બંધારણની કલમ 226 અને 227 હેઠળ મૂળ, અપીલ અને સુઓ મોટો સત્તાઓ છે.બંધારણની કલમ 226 અને 227 હેઠળની સત્તાઓ એવી પરિસ્થિતિઓનું ધ્યાન રાખવા માટે છે જ્યાં ઉચ્ચ અદાલતને લાગે છે કે ન્યાયના હિતમાં કેટલાક નિર્દેશો/આદેશો જરૂરી છે.તાજેતરમાં, બી. એસ. હરિ કમાન્ડન્ટ વિ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, 2023 એસ. સી. સી. ઓનલાઈન એસ. સી. 413 માં, વર્તમાન કોરમને નીચે મુજબ ઠરાવવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતોઃ

> "50.બંધારણની કલમ 226 અન્યાયને દૂર કરવા માટે સહાયક છે, અને આવી સત્તાના ઉપયોગ પરની કોઈપણ મર્યાદા, માત્ર સ્વ– લાદવામાં આવે છે.એ. વી. વેંકટેશ્વરન વિ. રામચંદ શોભરાજ વાધવાની, (1962) 1 એસ. સી. આર. 573 અને યુ. પી. સ્ટેટ સુગર

કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિ.કમલ સ્વરૂપ ટંડન, (2008) 2 એસસીસી 41.બંધારણીય યોજના હેઠળ ઉચ્ચ અદાલતોને નાગરિકોના અધિકારોની સુરક્ષા માટે વિશેષાધિકારો જારી કરવાની ક્ષમતા આપવામાં આવી છે.વાસ્તવિક રીતે આ કારણોસર, આ અદાલતે ક્યારેય એવા કોઇ સ્ટ્રેટ–જેકેટ સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કર્યા નથી કે જે ઇ. પી. રોયપ્પા વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય, (1974) 4 એસ. સી. સી. 3 માં માનનીય ભગવતી, જે. (તે સમયે તેઓ હતા) દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા શબ્દને ઉધાર લેવા માટે "ક્રિબ્ડ, કેબિન અને મર્યાદિત"હોવાનું કહી શકાયઃએ. આઇ. આર. 1974 એસ. સી. 555] બંધારણની કલમ 226 અથવા227 હેઠળ અસાધારણ સત્તાઓ નિહિત છે.નવાબ શકાફત અલી ખાન (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદા પર ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો, આ ઉચ્ચ અદાલત માટે આ બાબતની તપાસ કરવા માટે યોગ્ય કેસ હતો, ખાસ કરીને જ્યારે તેમાં વાસ્તવિક વિસ્ફોટ ક્ષેત્રની શોધખોળ સામેલ ન હતી." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

13. વર્તમાન કેસ પર પાછા ફરવું, જોકે સામાન્ય રીતે ઉચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનો યોગ્ય માર્ગ સંહિતાની કલમ 439 હેઠળ આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી જામીન માટેની અરજીની સ્વીકૃતિ/અસ્વીકાર સુધી મર્યાદિત હોવો

જોઈએ; જો કે, ઉચ્ચ અદાલતને સંતોષ થયો કે,તેના મતે,પોલીસ/તપાસ તંત્ર તરફથી ગંભીર ભૂલો હતી, જે ન્યાય વિતરણ પ્રણાલી પર ઘાતક પરિણામો લાવી શકે છે, તે ફક્ત તેની આંખો બંધ કરી શક્યું ન હોત.

14. અમારું માનવું છે કે વિધવાન સિંગલ બેન્ચ વિચારણા માટે કારણો અને મુદ્દાઓ તૈયાર કર્યા પછી બંધારણની કલમ 226 નો આશરો લઈને અલગ કાર્યવાહી શરૂ કરવાનો નિર્દેશ આપી શકી હોત.ત્યારબાદ, આ બાબતને યોગ્ય બેન્ચ સમક્ષ મૂકવા માટે હાઈકોર્ટના વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશને મોકલવી જોઈતી હતી, જે વ્યક્તિ (ઓ) સામે કાર્યવાહી કરવા માટે પૂરતી તક આપ્યા પછી કાયદા અનુસાર આગળ વધશે.

15. ન્યાયની નિષ્ફળતાને રોકવા માટે હાઈકોર્ટની વાજબી ચિંતાના સંદર્ભમાં, ઉપર સૂચવ્યા મુજબ અલગ/નવી કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાતી હતી.અમે એ ઉમેરવા ઉતાવળ કરીએ છીએ કે અમારા અવલોકનોને એ સૂચિત કરવા માટે અર્થઘટન ન કરવું જોઈએ કે ઉચ્ચ અદાલતોએ જામીનના તબક્કે તપાસની અસરકારકતાની તપાસ કરવી જોઈએ, અને વર્તમાન ચુકાદાને તમામ કેસોમાં તપાસ એજન્સીઓ/અધિકારીઓને દોરવા માટે ખોટી રીતે વાંચવો જોઈએ નહીં.

16. આ અદાલત અપીલકર્તા સામે વિભાગીય કાર્યવાહી માટેના 'નિર્દેશ' સાથે દખલ કરી શકતી હતી, કારણ કે અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે આગળ કહ્યું હતું કે, સંગીતાબેન શૈલેશભાઇ દતાંતા (ઉપરોક્ત) અને એમ મુરુગેસન (સુપ્રીમ કોર્ટ) માં આવું કરવામાં આવ્યું હતું.જો કે, એ નોંધવું યોગ્ય રહેશે કે ઉપરોક્ત બે કિસ્સાઓમાં, વાસ્તવિક સ્થિતિ તદ્દન અલગ હતી.સંગીતા બેન શૈલેશભાઈ દતાંતા (સુપ્રીમ કોર્ટ) માં, અદાલતે એ હકીકતની નોંધ લીધી હતી કે સગીર પર બળાત્કારના કેસમાં, ઉચ્ચ અદાલતે આરોપી અને તેમાં અપીલ કરનાર, જે પીડિતાના માતા–પિતા સાથે પીડિતાની દાદી હતી, તેને વૈજ્ઞાનિક પરીક્ષણો એટલે કે જૂઠાણું શોધવું, મગજ–મેપિંગ અને નાર્કો–વિશ્લેષણ કરાવવાનો આદેશ આપ્યો હતો, જે માત્ર ફોજદારી કાયદાના ન્યાયશાસ્ત્રના પ્રથમ સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન જ નહોતું, પરંતુ વૈધાનિક આવશ્યકતાઓનું ઉલ્લંઘન પણ હતું અને આમ, આરોપીઓને આપવામાં આવેલા જામીન રદ કરવામાં આવ્યા હતા.તાત્કાલિક કેસની હકીકતો તદ્દન અલગ છે, અને તેથી, સંગીતાબેન શૈલેશભાઇ દતાંતા (સુપ્રીમ કોર્ટ) અપીલકર્તાને મદદ કરતી નથી.

17. એમ. મુરુગેસન (સુપ્રીમ કોર્ટ) માં, એ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે ઉચ્ચ ન્યાયાલયનું અધિકારક્ષેત્ર સુનાવણી બાકી રહે ત્યાં સુધી જામીન આપવા અથવા આપવાનો ઇનકાર કરવા સુધી મર્યાદિત છે અને જ્યારે જામીન અરજીનો આખરે નિર્ણય લેવામાં આવે ત્યારે આવા અધિકારક્ષેત્રનો અંત આવે છે.આ

પૃષ્ઠભૂમિમાં, ઉચ્ચ અદાલતે જામીન અરજી પર નિર્ણય લીધા પછી, ફાઇલને જાળવી રાખી અને રાજ્યને એક સમિતિની રચના કરવા અને દોષિતો/આરોપી વ્યક્તિઓના સુધારા, પુનર્વસન અને પુનઃ એકીકરણ પર તેની ભલામણ કરવા અને તપાસની ગુણવત્તા સુધારવા માટે શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિઓ અને રાજ્ય પાસેથી જિલ્લા મુજબની માહિતી મેળવવા અને અંતિમ માહિતી રજૂ કર્યા પછી, તેની સમીક્ષા કર્યા પછી, જામીન અરજી પર નિર્ણય લીધા પછી આવા માહિતીને આદેશનો એક ભાગ બનાવવાનું અધિકારક્ષેત્રની બહાર હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું.વર્તમાન કેસમાં, પડકારાયેલ ચુકાદો પસાર થવાની તારીખે, જામીન અરજી અંગે ની કાયદાકીય પ્રક્રિયા હજુ પણ ચાલુ હતી, અને હજુ સુધી એક અથવા બીજી રીતે નિર્ણય લેવામાં આવ્યો ન હતો.

18. સંગીતાબેન શૈલેશભાઇ દાંત (સુપ્રા) અને એમ. મુરુગેસન (સુપ્રા) માં સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિપાદિત દરખાસ્તો સાથે કોઇ તકરાર નથી.તેમ છતાં, અગાઉના ફકરામાં આપણી ચર્ચાઓ દર્શાવે છે તેમ, તે જ વર્તમાન તથ્યાત્મક મેટ્રિક્સને લાગુ પડતી નથી.તે ખૂબ જ સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે ચુકાદાઓને યુક્લિડના સિદ્ધાંતો તરીકે ન વાંચવા જોઈએ; તેમને કાયદા તરીકે ન સમજવા જોઈએ, અને; ચોક્કસ કેસો માત્ર તે જ સત્તાધિકારીઓ છે જે તેઓ ખરેખર નક્કી કરે છે.અમે સંબંધિત ફકરાઓનું પુનઃઉત્પાદન કરવામાં મૌખિક બનવા માંગતા નથી પરંતુ આ મુદ્દા પર કેટલાક સત્તાવાળાઓને સૂચવવાનું યોગ્ય માનીએ

છીએ–શ્રીનિવાસ જનરલ ટ્રેડર્સ વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, (1983) 4 એસસીસી 353 અને મેસર્સ અમર નાથ ઓમ પ્રકાશ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, (1985) 1 એસસીસી 345–જે અન્ય બાબતોની સાથે, કે જેને નીચે ના કસે માં બીજી બાબતો ની સાથોસાથ પુનરાવર્તિત કરવામાં આવેલ છે, બીજીએસ એસજીએસ સોમા જેવી વિરુદ્ધ એનએચપીસી લિમિટેડ, (૨૦૨૦) અને ચિંટેલ્સ ઈન્ડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ ભાયાના બિલ્ડર પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૨૧) ૪ એસસીસી ૬૦૨.

19. વર્તમાન કેસમાં, હાઈકોર્ટ દ્વારા જામીન અરજીના અંતિમ નિકાલ પહેલાં વિવાદિત ચુકાદો પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.વિવાદિત ચુકાદાની નજીકથી તપાસ કરવા પર, તે સ્પષ્ટ છે કે પોલીસ અધિક્ષક, કટનીએ તા. ૨૧/૦૯/૨૦૨૨ ના રોજ વ્યક્તિગત રીતે હાજર થતાં રજૂઆત કરી હતી કે તેમણે તા. ૨૦/૦૯/૨૦૨૨ ના આદેશ દ્વારા અપીલકર્તાને પહેલેથી જ લાઇન–એટેચ કરી દીધો હતો અને મોટો દંડ લાદવા માટે તપાસ શરૂ કરી રહ્યા હતા.ઉચ્ચ અદાલતને જાણ કરવામાં આવી હતી કે પોલીસ અધિક્ષક, કટની "વધારાના એસ. પી. ના હાથમાં પ્રાથમિક તપાસ હાથ ધરશે અને મોટા દંડ માટે તપાસ શરૂ કરવા માટે T.I. ના શિસ્ત અધિકારીને અહેવાલ મોકલશે."

20. ઉપરોક્ત ઉલ્લેખનો પુનરોચ્ચાર માત્ર ઉચ્ચ અદાલતે વિવાદિત ચુકાદાના પછીના ભાગમાં, નીચેની શરતોમાં કર્યો હતોઃ

> "હવે સંબંધિત અધિકારી દ્વારા ત્રણ અઠવાડિયાના સમયગાળાની અંદર ડી. એન. એ. અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવે, જેના માટે પોલીસ અધિક્ષક, કટની વ્યક્તિગત રીતે દેખરેખ રાખશે કે તે નમૂનો સંબંધિત ડી. એન. એ. પરીક્ષણ પ્રયોગશાળામાં સમયસર મોકલવામાં આવે છે અને અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવે છે, ઉપરાંત સંબંધિત ટી. આઇ. શ્રી સંજય દુબે સામે ફરજની અવગણના, આજ્ઞાભંગ અને ઉચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીમાં અનુચિત વિક્ષેપ લાવવા બદલ યોગ્ય કાર્યવાહી કરવામાં આવે છે." (sic) (ભાર આપવામાં આવે છે)

21. અગાઉ કાઢવામાં આવેલા અંશોનું સંયુક્ત વાંચન એ સ્પષ્ટ કરે છે કે પોલીસ અધિક્ષક, કટની, જે અપીલકર્તા ના ઊચ અધિકારી હતા, તેમણે પોતે કહ્યું હતું કે તેઓ અપીલકર્તા સામે કાર્યવાહી કરશે અને મોટો દંડ લાદવા માટે તપાસ શરૂ કરી રહ્યા છે, જે નિવેદન સુઓ મોટો એક્ટ હતું અને કોર્ટની કોઇ પણ દિશા પર નહીં.તેથી, ઉચ્ચ અદાલત માટે અપીલકર્તા સામે કાર્યવાહી કરવા માટે વધુ અવલોકન કરવાનો કોઇ પ્રસંગ ન હતો, કારણ કે પહેલેથી જ, પોલીસ અધિક્ષક, કટનીએ મોટો દંડ લાદવા માટે અપીલકર્તા સામે તપાસ શરૂ કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો.

22. જો કે, કેસની હકીકતો પ્રથમ દૃષ્ટિએ જાહેર કરે છે કે આવા મહત્વપૂર્ણ અને સંવેદનશીલ કેસમાં, ઓછામાં ઓછું પ્રથમ દૃષ્ટિએ, અપીલકર્તા સહિત સંબંધિત પોલીસ અધિકારી (ઓ) દ્વારા સત્યના સમર્થનમાં તમામ સંબંધિત સામગ્રીને રેકોર્ડ પર લાવવા માટે યોગ્ય તપાસ કરવામાં ઉદાસીનતા જોવા મળી હતી.આવી પૃષ્ઠભૂમિ વચ્ચે, આરોપીઓને અનુચિત લાભ મળવાની શક્યતાઓ, જે ન્યાયની નિષ્ફળતા તરફ દોરી જાય છે, તેને નકારી શકાય નહીં અને હકીકતમાં તેમાં વધારો થઇ શકે છે.તપાસ ઘટકના મહત્વ પર પૂરતો ભાર મૂકી શકાતો નથી, અને આવા પાસા પર આ અદાલતના મંતવ્યો સિદ્ધાર્થ વશિષ્ઠ વિરુદ્ધ રાજ્ય (NCT of Delhi), (2010) 6 SCC 1 અને મનોજ વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, (2023) 2 SCC 353 માં સામે લાવવામાં આવ્યા છે.

23. આ સંબંધમાં, થોડા અલગ પરંતુ જોડાયેલા સંદર્ભમાં, ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ કિશનભાઇ, (2014) 5 એસ. સી. સી. 108 ના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપવો યોગ્ય રહેશે, જેમાં કોર્ટે નીચે મુજબ અભિપ્રાય આપ્યો હતો અને નિર્દેશ આપ્યો હતોઃ

> "22.દરેક નિર્દોષતાને ન્યાયની સેવામાં, ન્યાય વિતરણ પ્રણાલીની નિષ્ફળતા તરીકે સમજવી જોઈએ.તેવી જ રીતે, દરેક નિર્દોષતા સામાન્ય રીતે નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જવી જોઈએ, કે નિર્દોષ વ્યક્તિ પર ખોટી રીતે કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી.તેથી, તે જરૂરી છે કે દરેક

રાજ્યએ એક પ્રક્રિયાગત તંત્ર સ્થાપિત કરવું જોઈએ જે સુનિશ્ચિત કરશે કે ન્યાયનું કારણ પૂરું થાય છે, જે સાથે સાથે નિર્દોષ લોકોના હિતોનું રક્ષણ સુનિશ્ચિત કરશે.ઉપરોક્ત હેતુને આગળ વધારવા માટે, દરેક રાજ્યના ગૃહ વિભાગને નિર્દોષ જાહેર કરવાના તમામ આદેશોની તપાસ કરવા અને દરેક કાર્યવાહીના કેસની નિષ્ફળતાના કારણો નોંધવા માટે નિર્દેશ આપવો જરૂરી માનવામાં આવે છે.પોલીસ અને ફરિયાદી વિભાગના વરિષ્ઠ અધિકારીઓની સ્થાયી સમિતિને ઉપરોક્ત જવાબદારી સોંપવી જોઈએ.ઉપરોક્ત સમિતિની વિચારણાઓનો ઉપયોગ તપાસ અને/અથવા કાર્યવાહી અથવા બંને દરમિયાન થયેલી ભૂલોને સ્પષ્ટ કરવા માટે થવો જોઈએ.દરેક રાજ્ય સરકારનો ગૃહ વિભાગ જુનિયર તપાસ/ફરિયાદી અધિકારીઓ માટે તેના વર્તમાન તાલીમ કાર્યક્રમોમાં ઉપરોક્ત વિચારણાઓમાંથી મેળવેલ અભ્યાસક્રમ–સામગ્રીનો સમાવેશ કરશે.તે જ વરિષ્ઠ તપાસ/કાર્યવાહી અધિકારીઓ માટે રિફ્રેશર તાલીમ કાર્યક્રમોની અભ્યાસક્રમ–સામગ્રીની રચના કરવી જોઈએ.અધિકારીઓ માટે તાલીમ કાર્યક્રમો તૈયાર કરવાની ઉપરોક્ત જવાબદારી ઉપર ઉલ્લેખિત વરિષ્ઠ અધિકારીઓની તે જ સમિતિને સોંપવી જોઈએ.હાથમાં રહેલા ચુકાદાઓ (કેસની તપાસ/કાર્યવાહીમાં 10 થી વધુ સ્પષ્ટ ભૂલો દર્શાવતા) અને સમાન અન્ય ચુકાદાઓ પણ તાલીમ કાર્યક્રમોમાં

ઉમેરી શકાય છે.તપાસના ઉભરતા વૈજ્ઞાનિક સાધનો, અદાલતોના ચુકાદાઓ અને કેસોની અસફળ કાર્યવાહીમાં નિષ્ફળતાની તપાસ કરતી વખતે સ્થાયી સમિતિ દ્વારા મેળવેલા અનુભવોના આધારે ઉપરોક્ત સમિતિ દ્વારા વાર્ષિક ધોરણે અભ્યાસક્રમની સામગ્રીની સમીક્ષા કરવામાં આવશે.અમે આગળ નિર્દેશ આપીએ છીએ કે ઉપરોક્ત તાલીમ કાર્યક્રમ 6 મહિનાની અંદર અમલમાં મૂકવામાં આવે.આ સુનિશ્ચિત કરશે કે જે વ્યક્તિઓ તપાસ/કાર્યવાહી સંબંધિત સંવેદનશીલ બાબતોને સંભાળે છે તેઓ તેને સંભાળવા માટે સંપૂર્ણ રીતે પ્રશિક્ષિત છે.તે પછી, જો તેમના દ્વારા કોઇ ભૂલો કરવામાં આવે, તો તેઓ નિર્દોષ હોવાનો ઢોંગ કરી શકશે નહીં, જ્યારે તેમને તેમની ભૂલો માટે વિભાગીય કાર્યવાહી ભોગવવા માટે જવાબદાર ઠેરવવામાં આવે છે." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

24. ઉપરોક્ત બાબતોનો આદરપૂર્વક પુનરોચ્ચાર કરતી વખતે, તેમાંથી એક સામ્યતાને દોરતી વખતે, કારણ કે ભૂલો ગંભીર છે, અને વધુમાં, પરંતુ અગત્યનું, હકીકત એ છે કે સત્તાધિકારી એટલે કે પોલીસ અધિક્ષક, કટનીને પોતે જ તપાસમાં ભૂલો થઇ હોવાનું સમજાયું હતું, અને અપીલકર્તા (અને અન્ય) સામે કાર્યવાહી શરૂ કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો, ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા આક્ષેપ કરાયેલ ચુકાદાનો કાર્યકારી ભાગ, કદાચ વધુ સીધી શરતોમાં, તેની સામે

જે કહેવામાં આવ્યું હતું તેનું પુનરાવર્તન કરે છે.જેમ કે, સંપૂર્ણપણે, પ્રવર્તમાન તથ્યો અને સંજોગોમાં, વિવાદિત ચુકાદો આ અદાલત દ્વારા કોઈપણ હસ્તક્ષેપની બાંહેધરી આપતો નથી.અમે ખર્ચ અંગે કોઇ ઓર્ડરની દરખાસ્ત કરતા નથી.

25. ટૂંકમાં, એકંદર નિરીક્ષણ પર, અને અગાઉના ફકરામાં થયેલી ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, તાત્કાલિક અપીલ એ ચેતવણી સાથે નકારી કાઢવામાં આવે છે કે ઉચ્ચ અદાલતના અવલોકનોને અપીલકર્તા વિરુદ્ધના તારણો તરીકે ગણવા જોઈએ નહીં.

26. વર્તમાન કેસમાં તા. ૨૩/૧૧/૨૦૨૨ તારીખનો વચગાળાનો આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો છે.જો કે, તે સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે પડકારાયેલ ચુકાદામાં અપીલકર્તાના સંબંધમાં ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ નિરીક્ષણ (ઓ) તેને વિભાગીય કાર્યવાહીમાં કોઇ પૂર્વગ્રહ પેદા કરશે નહીં, જે કાયદા અનુસાર અને અપીલકર્તાને સંપૂર્ણ અને અસરકારક તક પૂરી પાડ્યા પછી પોતાનું કામ કરશે.

27. અપીલકર્તા વિભાગીય કાર્યવાહીમાં હકીકતો અને કાયદામાં તેને ઉપલબ્ધ હોય તેવા તમામ આધારો અને દલીલો ઉઠાવવાનો હકદાર રહેશે.ઉપરોક્ત અમારા

અવલોકનો, સમાન રીતે, અપીલકર્તાને પૂર્વગ્રહ નહીં કરે, ન તો તેનો ઉપયોગ આરોપી સામે કરવામાં આવશે.

.....જસ્ટિસ.

[કૃષ્ણા મુરારી]

.....જસ્ટિસ.

[અહેસાનુદ્દીન અમાનુલ્લાહ]

નવી દિલ્હી

11 મે, 2023

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ:સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.